

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.3.1.12>

WIZERUNEK ZAWODU STUDENTÓW INSTYTUTU – SOCJALIZACJA ZAWODOWA W ZAKARPACKIM WĘGIERSKIM SZKOLNICTWIE WYŻSZYM

Viktoriia Lantsi

nauczyciel psychologii, psycholog praktyczny

*Koledżu Zawodowego Zakarpackiego Instytutu Węgierskiego imienia Franciszka II Rakoczego,
(Berehowo, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0003-3278-9176

e-mail: lancziviktoria30@gmail.com

Adnotacja. Planowane badanie rozpoczyna się od doświadczenia badawczego, w jaki sposób następuje dalsze kształcenie studentów instytutów i uniwersytetów w zależności od następujących elementów: jaka jest motywacja studentów do dalszego nauczania, jaka jest integracja ze społeczeństwem studenckim, jaki jest proces zawodowej socjalizacji w instytucji, jaki wizerunek zawodowy powstaje podczas nauki, praktyki zawodowej. Proces orientacji zawodowej jest również bardzo ważny na Zakarpaciu pod względem tego, jaki zawód wybierają młodzi ludzie, którzy mieszkają w mniejszości, czy są odpowiednio poinformowani w szkole średniej i wybierają odpowiednią specjalizację, zawód pod względem kompetencji i umiejętności. W okresie studiów wyższych socjalizacja zawodowa studentów zależy od doświadczenia w szkole, od metod i postawa nauczycieli, od atmosfery studenckiej, od sytuacji w instytucji, na uniwersytecie, od systemu relacji, prestiżu wybranego zawodu i poziomu integracji szkolnictwa wyższego. Powyższe wpływa na rozwój wizerunku zawodowego studentów, na ich ewentualne porzucenie (opuszczenie przez studenta uczelni wyższej, ukończenie studiów bez uzyskania dyplomu) oraz na wykonywanie przyszłego zawodu. Istotny jest fakt, że zarówno na Węgrzech, jak i poza nimi narodziło się wiele prac naukowych. Tym tematem zajmowali się liczni badacze, tacy jak Fonai M., Krappan M., Pustai H., Faraho Sh., Enhler A., Bochi V., za granicą V. Tinto, A. Etzioni, J.S. Coleman, K.M. Macdonald, M.R. Haug, B. Martin, Huber, Tierney, Widman, Stein, na Ukrainie Halus O.M, Hrebin N.V, Hrytsiuk I.M. i inne.

Słowa kluczowe: zawód, socjalizacja zawodowa, wizerunek zawodowy, integracja szkolnictwa wyższego, motywacja zawodowa, orientacja zawodowa, mniejszość, szkoła wyższa.

PROFESSIONAL PICTURE OF COLLEGE STUDENTS – PROFESSIONAL SOCIALIZATION IN HUNGARIAN HIGHER EDUCATION IN TRANSCARPATIA

Viktoriia Lantsi

Teacher of psychology, Psychologist

*Vocational College of the Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakoczi II
(Berehovo, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0003-3278-9176

e-mail: lancziviktoria30@gmail.com

Abstract. The planned research starts from the research experience of how the further education of college and university students develops depending on the following: what is the motivation of students for further learning, integration into the student society, the process of professional socialization in the institution, what is the professional picture during learning process and professional practice. The process of career orientation is also very important in Transcarpathia in terms of what kind of profession young people living in the minority choose, whether they are properly informed during the secondary school years, and whether they choose an adequate profession or profession in relation to their competencies and abilities. During the study period in higher education institutions, the professional socialization of students depends on the experience of the institution, the methods and attitudes of the lecturers, the student atmosphere, the college, university atmosphere, and relationship system, the prestige of the chosen profession and the level of higher education integration. The listed ones have an impact on the development of students' professional image, possible drop-out (leaving a higher education institution, completion of studies without a degree), and the practice of a future profession. The fact that many studies have been made in Hungary and abroad makes the possibility of research actual. Numerous researchers have dealt with the topic, such as M. Fónai M., Chrappán M., Pusztai G., S. Faragó M., Engler Á., Bócsi V., in abroad V. Tinto, A. Etzioni, JS Coleman, KM MacDonald, M.R. Haug, B. Martin, Huber, Tierney, Wiedman, Stein, and in Ukraine Галус О. М., Гребінь Н. В, Грицюк І. М. etc.

Key words: profession, professional socialization, professional image, higher education integration, career motivation, career orientation, minority, higher education institution.

ОБРАЗ ПРОФЕСІЇ СТУДЕНТІВ ІНСТИТУТУ ЯК ПРОФЕСІЙНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ УГОРСЬКІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ

Вікторія Ланці

викладач психології, практичний психолог

Фахового коледжу Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

(Берегово, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-3278-9176

e-mail: lancziviktoria30@gmail.com

Анотація. Заплановане дослідження починається з аналізу дослідницького досвіду того, як відбувається подальше навчання студентів інститутів та університетів залежно від того, якою є мотивація студентів до подальшого навчання, яка інтеграція в студентське суспільство, який процес професійної соціалізації в закладі, який професійний образ формується під час навчання, професійної практики. Процес кар'єрної орієнтації також дуже важливий на Закарпатті з точки зору того, яку професію обирають молоді люди, які проживають у меншині, чи поінформовані вони належним чином у середній школі та чи обирають вони адекватну спеціальність, професію з погляду компетентностей і здібностей. Протягом періоду навчання у вищих навчальних закладах професійна соціалізація студентів залежить від пережитого досвіду в навчальному закладі, від методів та атитюду викладачів, від студентської атмосфери, від обстановки в інституті, університеті, від системи взаємин, престижу обраної професії та рівня інтеграції вищої освіти. Перераховане вище впливає на розвиток професійного образу студентів, на можливий відсів (залишення студентом вищого навчального закладу, завершення навчання без отримання диплому) та на практикування майбутньої професії. Актуалізує дослідження той факт, що як в Угорщині, так і за її межами, з'явилося багато наукових праць. Цією темою займалися численні дослідники, як-от М. Фонай, М. Краппан, Г. Пустай, Ш. Фараго, А. Енглер, В. Бочі, за кордоном – В. Тінто, А. Ецціоні, Й.С. Коулман, К.М. Макдональд, М.Р. Хауг, Б. Мартін, Хубер, Тірні, Відман, Штейн, в Україні – О.М. Галус, Н.В. Гребінь, І.М. Грицюк тощо.

Ключові слова: професія, професійна соціалізація, професійний образ, інтеграція вищої освіти, кар'єрна мотивація, кар'єрна орієнтація, меншина, вищий навчальний заклад.

Вступ. Досі з цієї теми проводились численні дослідження та написано багато наукових праць, але немає ще жодного дослідження про образ професії угорців, які здобувають закарпатську вищу освіту. Оригінальності запланованому дослідженню надає той факт, що йдеться про угорців Закарпаття, про їхній менталітет і вищу освіту, яка відмінна від студентів та освітньої політики вищих навчальних закладів інших країн. Важливо провести це дослідження, оскільки саме завдяки ВНЗ реалізується, окрім кількох інших спеціальностей із підготовки вчителів, підготовка вихователів дошкільних навчальних закладів і підготовка вчителів початкових класів, завдяки роботі яких угорські діти беруть участь в угорській освіті, набувають своєї національної культури, розвивають свою ідентичність. Саме так формується їхня особистість, де дитячий садок та школа відіграють величезну роль. Отож, важливо, якою є професійна соціалізація до і під час вищої освіти, що має вирішальний вплив на табір абітурієнтів, на роки навчання в інституті, на їхній майбутній педагогічний образ і розвиток їхньої особистості. Заплановане дослідження проливає світло на ставлення студентів угорської вищої освіти Закарпаття як до професії, до невізду з рідного краю, до професійної перспективи, так і до бачення свого майбутнього.

Мета статті – дослідити кар'єрну картину студентів щодо професій, зокрема професії викладача, вчителя початкової школи та вихователя дитячого садка, а також отримати на основі цього бачення майбутнього. Окрім вивчення цього професійного образу, вважаємо важливим визначити їхні очікування щодо обраної кар'єри та професії, а також знайти відповіді та пояснення, беручи до уваги подібності та відмінності та порівнюючи їх зі студентами інших вищих навчальних закладів, які також навчаються за спеціальністю «вчитель молодших класів», «вихователь ДНЗ» або «викладач». Щодо мети запланованого описового та пояснювального дослідження, то воно спрямоване на розуміння в процесі професійної соціалізації соціальних явищ студентів серед угорської меншини Закарпаття, які навчаються у вищих навчальних закладах, включаючи вимальювання професійного образу, забезпечуючи тим самим якісну характеристику явищ і зв'язків, що досліджуються за такими темами, знайденими в літературі педагогічної науки в межах педагогічного дослідження.

Основна частина. Наш інтерес допомагає нам мати можливість вибору між об'єктами, подіями, діяльностями. Наші емоції впливають на те, як ми ставимось до предмета, людини чи події, яка викликала наш інтерес, і в якому напрямі розвивається наше ставлення. Згідно з етапами розвитку, описаними Ласло Надь, логічний інтерес характерний для підлітків віком від п'ятнадцяти років. У багатьох випадках їх інтерес виявляється в кількох напрямках. Для молодих людей (віком 17/18–24/25 років) на початку фази все ще наявна відсутність гармонії інтересів та здібностей, але до кінця фази це змінюється і звужується. Здібність – це та наша властивість, яка завдяки вродженому таланту розвивається, формується за допомогою тренувань, а також виявляється на практиці та в дії. Для профорієнтації важливо, щоб загальні та конкретні здібності досягли певного рівня, щоб молода людина все це усвідомлювала вже під час вибору професії. Однією з найважливіших є здібність до спілкування, основна умова мовної виразності – уміння взаємодіяти з іншими. Рівень розвитку здібності до встановлення зв'язків забезпечує для індивідуума те, щоб вона змогла інтегруватися в різні спільноти (Kenderfi, 2011).

Вибір спеціальності серед абітурієнтів ґрунтується на різних факторах. У контексті кожної спеціальності можуть спостерігатися різні стереотипи та очікування, які формують мотивацію серед тих, хто стоїть перед вибором професії. Агнеш Енґлер та Марта Короді дослідили образ учителя серед майбутніх педагогів і викладачів, зосередившись на отриманому досвіді, пов'язаному з учителями протягом шкільних років. У дидактичних дисертаціях майбутніх учителів, які подавалися під час їхнього навчання, дослідники знайшли посилення на колишніх вчителів, на їх позитивний та негативний вплив як сегмент можливої мотивації кар'єрної орієнтації. Під час написання своїх рефератів майбутні вчителі класифікували вчителів за різними категоріями та типами (залежно від методів, які вони використовували під час навчання, залежно від того, наскільки успішно чи невдалою була їхня техніка дисциплінування на уроках, а також із точки зору стосунків «учитель – учень»). Студенти, які вже навчаються, також згадують свої спостереження, зроблені на практиках, які автори дослідження також приписували їхнім учителям, які навчали їх у школах, і, звичайно, яскравим спогадам про них. У роботах вік учителів також відображається, тому вони класифікують своїх спостережуваних або колишніх вчителів відповідно до цього. На основі дисертацій більшість негативних показників належать до молодих учителів щодо дисциплінування, більш безпосередньої й відкритої взаємодії з учнями, перевагами вони називають професійну підготовку та застосування різноманітних методів. Що ж до літніх учителів, то вони серед негативних виокремили ознаки вигорання, нудне проведення уроків у класі. Їхні побоювання щодо початку трудової діяльності зіставили з молодими, ще менш досвідченими вчителями. На основі вищенаведеного вони провели аналіз очікувань стосовно вчителів, щодо їхніх професійних та особистих компетенцій, де на основі дисертацій обом ролям надається велике значення. Отже, згідно з очікуваннями, пов'язаними з викладацькою кар'єрою, необхідно вміти добре дисциплінувати, проводити динамічний, мотивувальний, цікавий урок із точки зору здібностей учителя/вчительки, до того ж важливо, щоб його/її стосунки зі студентами і його/її ставлення до них були позитивними. На основі дисертацій студентів педагогічних спеціальностей із точки зору професійної та особистої компетентностей типи викладачів поділяються на категорії «хороший» та «поганий» учитель. Погляди та уявлення про викладацький образ та педагогічну кар'єру починаються в минулому, базуються на власному шкільному досвіді (Engler, 2012). Серед педагогічних навичок Іван Фолуш (Falus, 1986) також вважає надзвичайно важливими взаємодію вчителя та учня, які виявляються в цих відносинах. Для вчителя важливо вміти використовувати свої навички, щоб розпізнати значення комунікативних прийомів, застосувати їх на практиці, оцінити та підсилити успішність учнів та належним чином реагувати на їх виваи.

Результати опублікованого у 2007 році емпіричного дослідження, проведеного Юлією Варґою, свідчать про те, що абітурієнти, що навчаються на педагогічних спеціальностях, в інститутах мають гірші здібності, ніж абітурієнти, що навчаються на інших спеціальностях. Згідно з дослідженням ефект негативного самовідбору можна спостерігати з моменту подання заявки до шостого року працевлаштування: частіше залишаються у викладацькій професії ті, хто менш здібний, задовольняючись нижчою заробітною платою, тоді як студенти з кращими здібностями віддають перевагу іншим спеціальностям із вищим заробітком. Один із застосованих методів дослідження спирався на дані опитування кар'єри молодих випускників (Fidév), а також у 2000 році серед випускників були зібрані дані за допомогою методу опитування про їхні плани зайнятості та очікувані заробітки (Varga, 2007). Міґай Фонай провів дослідження під назвою «Статус, професійний імідж та контексти життєвої кар'єри вищої освіти», яке порівнює дві різні сфери, як-от кар'єра викладачів та юристів. Зараз є відмінності між двома професіями щодо соціального визнання. Престижність викладацької та педагогічної кар'єри втратила своє попереднє вагомe значення. Що стосується застосовуваних методів, то це були заповнення онлайн-анкети, де використовувались дані Інтернет-опитувальника досліджень Департаменту професійної освіти та підтримки наукових досліджень регіональних мереж для педагогічної освіти в регіоні Північний Великий Альфельд у межах CHERD (Центр досліджень та розвитку вищої освіти Дебреценського університету). Результати дослідження такі: студенти юридичних спеціальностей походять із сімей із вищим соціальним статусом, із більшою кількістю батьків (батька) з вищою освітою, тобто соціальне походження та традиційний інтелектуальний шаблон також визначають різну престижність курсів. З іншого боку, студенти, які навчаються на педагогічних спеціальностях, здатні успішно надолужити своє відставання, що також позитивно позначається на успішності в університеті (Fehérvári et. al. 2016).

У дослідженні Міґая Фонай під назвою «Професійний образ студентів педагогічних спеціальностей: випадок депрофесіоналізації» через теорії професій ми можемо ознайомитись із концепцією та інтерпретацією професійного образу. Згідно з теоріями функціоналістів професія вимагає три складники, як-от знання, уміння та навички. На отримання цих компонентів впливають методи, пов'язані з професією норми, і сам заклад. Еціоні зараховує професію викладачів до групи напівпрофесій і часткових професій, куди ж класифікує і бібліотекарів, соціальних працівників, медсестр, біржових посередників, фармацевтів (Fónai, 2012). Беручи до уваги дослідження, що вивчають професіоналізацію вчителя, формування та розвиток очікуваних здібностей та навичок у зв'язку з особливостями особистості вчителя, структура підготовки вчителя та застосовувани методи не зможуть це відтворити. Міґай Фонай порівняв дані двох досліджень щодо студентів педагогічних спеціальностей, як-от DETEP (Програма управління талантами Дебреценського університету) та HERD. Результати підтверджують фемінізацію педагогічних професій, про що свідчать і багато інших досліджень у фаховій літературі. Рівень освіти батьків здобувачів педагогічної освіти впливає на вибір професії, особливо якщо вони мають середню або професійно-технічну освіту. Можна помітити, що серед здобувачів непедагогічної освіти, вища освіта батьків (переважно батька) є більш типовою. З іншого боку, можна спостерігати

відмінності між студентами педагогічних спеціальностей, яких досліджували в межах DETEP та HERD щодо престижності цих спеціальностей: перша оцінюється як вища, а друга – нижча. Різні стереотипи щодо спеціальностей впливають на престиж професії, натякаючи на втрату статусу професії вчителя, що спостерігається в останні десятиліття. Студенти педагогічних спеціальностей у кількох сферах бачать майбутнє менш сприятливим, можна сказати, що їхнє професійне уявлення реалістичніше, тому вони сприймають зміни, пов'язані з престижем і статусом педагогічної кар'єри (Fónai, 2012). Габрієлла Пустай вивчає інтеграцію майбутніх викладачів та студентів педагогічних спеціальностей у вищу освіту з точки зору інституційного соціального капіталу. Хоча є деякі студенти, які твердо обрали своє майбутнє в професії вчителя, все ж адекватність їх соціального капіталу та слабша інтеграція до вищої освіти відіграють вирішальну роль (порівняно з іншими дисциплінами). На основі різних досліджень останнім часом спостерігається збільшення кількості нетрадиційних студентів, соціальний статус яких негативно впливає на те, що вони залишаються у вищій освіті. Деякі теорії інтеграції вважають достатніми для інтеграції студентів до студентського суспільства, якщо вони мають вільні міжособистісні стосунки, за іншими поглядами тісніші дружні стосунки підтримують процес інтеграції. Однак можна сказати, що не можна провести різку межу між двома перспективами, оскільки вся студентська культура закладу виконує допоміжну функцію, якщо вона є послідовною. Різні культури нетрадиційних студентів (non-traditional student) можуть відрізнятися від груп студентів із більш домінують культурою, що може ускладнити процес. За словами Пустая, це зміцнює та підтримує інтеграцію студентів, якщо студенти пов'язані з невеликою групою або соціальною мережею, а існування зовнішніх зв'язків може також допомогти ідентифікації з вищим навчальним закладом, інтеграції студентів та їх кар'єри. В анкетному опитуванні щодо Угорщини, Румунії та України у 2010 та 2012 роках були обстежені студенти педагогічних та викладацьких спеціальностей, які здобувають угорську вищу освіту (Pusztai, 2012).

Результати дослідження підтверджують відмінності в ціннісній орієнтації студентів в угорській та транскордонній вищій освіті, перша – постматеріальна, друга – більш матеріальна, більш орієнтована на матеріальні стимули. Громади, зорганізовані на основі практикування релігії та релігійності, впливають на результативність, інтеграцію та культурну включеність. Серед учасників підготовки вчителів у досліджуваних вищих навчальних закладах або серед вступників є велика частка випускників релігійних шкіл, гімназій та ліцеїв. Досвід взаємовідносин учителя та студента старшокласника, досвід особистої уваги можна трактувати як впливовий інституційний соціальний капітал, ці взаємовідносини та спілкування між поколіннями також можуть допомогти інтеграції студентів. З іншого боку, серед студентів, які навчаються на педагогічних спеціальностях, на основі питань, що досліджують систему відносин, можна спостерігати, що повідомляють про меншу кількість дружніх відносин та взаємодії, а це також означає, що вони менш включені та інтегровані у внутрішні системи відносин вищої освіти (порівняно зі студентами інших спеціальностей) (Pusztai, 2012).

У дослідженні професійного образу вчителя, педагога Юдіт Сівак та її колеги шукають відповідь на питання про те, як система регулювання освіти в Угорщині впливає на внутрішній розвиток цієї професії. Метою дослідження ОТКА є вивчення очікувань, цілей та підтримки системного регулювання та законодавства щодо уявлень студентів про свою майбутню професію. У результаті дослідження можна сказати, що, крім нормативного документа щодо стратегії NOIR+, не існує інших розроблених стратегій підтримки, заснованих на автономії. Формулювання очікувань та цілей у нормативних документах є більш типовим, ніж прагнення в напрямі розвитку та підтримки (Szivák et al., 2019). Підвищенню ефективності та утриманню молодих учителів-початківців може допомогти краща підтримка у практичному навчанні, в управлінні учнівськими групами та адаптації до шкільного середовища (Ingersoll – Merrill, 2011).

Магдолна Краппан (Chrappán, 2012) шукає відповіді у світлі освітніх законів, попередніх ідей, підходів і сучасних роздумів про те, кого ж література називає вчителем-дослідником та вчителем-науковцем. Модель розвитку педагогічної кар'єри дає можливість учителям розвивати свою кар'єру та просуватися професійною драбиною, на вершині якої вчитель може стати вчителем-дослідником. На додаток до цих здібностей та факторів впливу застосування технологій та використання засобів ІКТ відіграють величезну роль у сучасному прискореному світі.

Концепція кар'єрної орієнтації означає набуття та впізнання навичок і компетенцій, які є важливими для дорослішання та пошуку професії. Під час процесу необхідно скласти карту здібностей і якостей, щоб досягти успіху на обраному шляху. Широке інформування про різні професії є важливим сегментом процесу. Клара Сіладі виокремлює три стадії, згідно з якими на першій стадії процесу розвивається образ свого «Я», краще пізнаються свої риси, коло інтересів, здібності та цінності. На другому етапі відбувається свідомий розвиток якостей, впізнаних, виявлених на першому етапі. На третьому етапі процесу вимальовується кар'єрна картина молодої людини, до якої можуть бути приєднані її здібності та компетенції. На думку Рокушфалві (Rókusfalvy), для того, щоб вибрати кар'єру, потрібно досягти певного рівня – зрілості у виборі професії, яка визначається інтересами та здібностями молодої людини. Завдяки зрілості на вибір професії є більше шансів взяти участь у навчанні та інтегруватися. Супер (Super) вже в 1952 році описав свою теорію розвитку кар'єри, в якій він виокремлює 5 етапів. Перший етап триває від народження до 14 років, який він розділяє на три подальші підетапи, за якими підліток підходить у напрямі здібностей та інтересів від бажань та уяви. Другий етап, етап пошуку, триває від 15 до 24 років, передбачаючи вже згадані фази збирання інформації, експериментів та тестування. За словами Супер, після цього в періоді між 25 та 44 роками слідує етап будівництва, коли людина шукає і, як правило, знаходить роботу там, де після кількох можливих змін намагається залишитися. Етап утримання передбачено у віці від 44 до 64 років, етап занепаду – після 65 років (Hatvani et al., 2005). Процес соціалізації

студентів окреслений моделлю Відмана (Wiedman), згідно з якою на початку процесу перебувають потенційні студенти, які вступають для навчання, а в кінці – випускники, а сам вищий навчальний заклад перебуває між цими двома точками. На професійну соціалізацію студентів впливає представлена закладом культура, інтеграція, взаємодія та стосунки. Іншим фактором, що впливає на процес формування професійної ідентичності, є сім'я молоді особистості, приклад батьків, престиж закладу (Bocsi, 2020). Відповідно до літератури, яку з цієї теми Габрієлла Пустай дуже ретельно дослідила, підхід до соціалізації студентів можна розглядати і як процес, і як результат. Із точки зору соціалізації студентів багато факторів впливають і на розвиток уявлення студента, і на процес, і на результат соціалізації. Те, наскільки успішно студенту вдається ідентифікуватись з уявленням про здобувача вищої освіти, залежить від соціального середовища вищої освіти, поведінки та системи цінностей однокурсників, викладачів, референтної групи, неформальних та формальних систем стосунків та організаційного середовища вищого навчального закладу (Pusztai, 2011).

У своєму дослідженні «Лабіринти кар'єрної орієнтації» Ірен Габріті Молнар та Золтан Такач займаються питаннями мотивації, відсіву угорців, які у Воєводині проживають у меншості, а також покидання ними кар'єрного шляху (Pusztai – Szigeti, 2018). У Закарпатській області кількість угорців зменшується, все більше людей виїжджає з батьківщини для кращого життя та більших можливостей. Важливо, щоб наше дослідження реалізувалось у Закарпатському угорському ВНЗ усвідомити, щоб ми і в цьому регіоні розуміли професійне уявлення студентів, про їхню професійну соціалізацію, щоб допоміг навіть зменшити ймовірність відсіву, вибуття, дострокового залишення кар'єри, щоб намагалися збільшити кількість студентів, просуваючи спеціальності. У своєму дослідженні Крістіна Надь (2008) використовувала опитувальний метод у вищих навчальних закладах, розташованих у Парціумі (Хайдубосормень, Ніредьгаза, Берегове, Орадя) серед студентів-випускників денної форми навчання педагогічних (вчителя молодших класів та вихователя дитячих садків) та соціальних спеціальностей. Предметом дослідження є профорієнтація в підготовці допоміжних професій. На Закарпатті тоді в опитуванні взяли участь студенти-випускники спеціальностей учителя молодших класів та вихователя дитячих садків (серед майбутніх учителів 9 з 11 (82%) та 11 із 13 майбутніх вихователів дитячих садків (85%)). У світлі результатів основною мотивацією подання заявки на педагогічну спеціальність було те, що студенти мали більш конкретні уявлення про обрану професію (порівняно з тими, які претендували на соціальну професію) і що вони свої компетенції вважали достатніми для профпридатності. На обидвох спеціальностях характерний погляд (часто підтверджений у фаховій літературі) про нижче соціальне сприйняття своєї спеціальності. За кордоном більша частка студентів вищих навчальних закладів бачить себе зайнятим у визначеній дипломом спеціальності, ніж учасники вищої освіти в Угорщині. У зв'язку з професійною інтелігенцією, серед студентів Закарпаття та Румунії, окрім професійної завзятості, виникає місіонерська обізнаність також. «У мотивації вибору професії молодих людей Берегового та Орадя більше уваги приділено аспектам, що характеризують усіх респондентів (їхні індивідуальні здібності, досвід, спілкування з людьми, бажання допомогти, привабливий ефект навчання)». (Nagy, 2018: 245). Студентів університетів Угорщини та Румунії Парціума (Partium) опитували за допомогою кількісного методу опитування. Перехресне дослідження у 2012 році проведено в межах проекту HERD (Higher Education for Social Cohesion Cooperativ Research and Development in a Cross border area) установи CHERD, з усієї бази даних використовуючи дані студентів рівня бакалавр, які навчаються у Дебреценському університеті, в Університеті Орадя, у Християнському університеті Парціума, в Орадянському університеті Емануеля та в Ніредьгазькому інституті. Відповідаючи на запитання анкети, студенти дізнались більше про свою шкільну кар'єру, про мотиви вибору професії, про своє ставлення до навчання та про своє бачення майбутнього (Bernáth, 2016).

Згідно з дослідженням, проведеним у Воєводині, угорці, які проживають у меншості, для подальшого навчання віддають перевагу угорським вищим навчальним закладам. Тут (подібно до Закарпаття) характерним є явище того, що дитина навчається в школі з мовою навчання, відмінною від рідної, або пізніше, на старших курсах, зіштовхується з нерідною мовою, що може вплинути на процес її соціалізації, на розвиток її особистості та на її плани щодо подальшого навчання. На орієнтацію кар'єри впливають фінансові можливості, вплив навколишнього середовища, знання чи незнання мови більшості. Для дослідження дані були отримані з використанням емпіричного методу дослідження, анкети заповнювали трьома хвилями у 2002, 2012 та 2018 роках. Як на їх кар'єрну орієнтацію, так і на відсів, впливає неясне бачення угорською молоддю у Воєводині свого майбутнього, різниця між рідною мовою та мовою більшості, а також інформація, яку вони отримують від своїх однолітків, з інтернету, від сім'ї та родичів. В опитуванні, проведеному у 2018 році, цільовою аудиторією була вікова група старшого шкільного віку. На основі їхніх відповідей трохи більше половини з них планували продовжити навчання, 32 відсотки з них навіть не хотіли продовжувати навчання, 11 відсотків не були впевнені в цьому питанні. Дослідження показує, що варто було б звернути увагу на розвиток навичок, підкресливши ключову роль компетентних педагогів (Gábrity, Molnár, 2018).

Дослідження 2013 року щодо педагогів та кар'єрної орієнтації в Угорщині показує, що на практиці з профорієнтацією найчастіше займаються на уроках класних керівників і вихователів, а також під час викладання спеціальних предметів. Дослідження також виявляє, що часто недостатньо часу для обговорення теми або що викладачі недостатньо обізнані з цією темою. Є/були ініціативи, різні програми серед освітян, включаючи Програму базових шкіл нового покоління або Програму розвитку професійно-технічної освіти. З іншого боку, типово, що вчителі не мають достатньо часу та місця, щоб інтегрувати вивчене в програмах у навчальний процес (Borbély-Pecze – Suhajda, 2017).

Процес соціалізації поширюється від народження до смерті, під час якого людина набуває різних здібностей та знань для інтеграції в суспільство (Bagdy, 1994). У своєму дослідженні «Соціалізація студентів – очима викладача» Вероніка Бочі підходить до соціалізації студентів із кількох сторін, маючи на меті представити згаданий феномен із точки зору педагога. Щодо методу дослідження, то вона досліджувала цю тему за допомогою якісного дослідження, інтерв'юючи респондентів та враховуючи культурну тематику університету, опис студентської громади, механізми впливу в університеті. Викладачам було поставлено декілька запитань, пов'язаних із соціалізацією студентів, їхніми звичками під час навчання, переданням, зміною знань. Співбесіди проводились в індивідуальній формі серед викладачів університетів, асистентів викладачів, доцентів та ад'юнктів. Результати показують, що модель соціалізації студентів у вищих навчальних закладах є різноманітною, сповненою особливостей. Відмінності можна спостерігати в престижі вищих навчальних закладів, коли кількість студентів менша. Інші дослідження також показали, що вплив тих, хто працює і навчається одночасно, може призвести до меншої взаємодії між студентами та послаблення інтеграції (Bocsi, 2020). Дослідження, проведене в Клузькому університеті імені Бабеша-Бойяї в Румунії, об'єктом дослідження якої стали студенти спеціальностей дошкільної та початкової шкільної освіти, дає змогу дійти висновку, що отриманий практичний досвід (разом із теоретичною підготовкою) стимулює ефективність навчання, студенти більш упевнені в собі, демонструють позитивну картину щодо навчання, а також більше сподіваються на свою професію (Szabó-Thalmeiner, 2017). У своїй книзі, опублікованій у 1986 р., Магдолна Ш. Фараго розглядає концепцію соціалізації у вищій освіті, інтеграцію до першого курсу та можливі труднощі, проблеми у світлі кількох досліджень того часу. Те, як студент ототожнює себе з роллю студента, як йому/їй вдається задовольнити вимоги вищої освіти, впливає на процес професійної соціалізації (S. Faragó, 1986; Forrai R., 1987). У своїй книзі про кар'єрну ідентичність та інтелектуальну роль випускників Магдолна Ш. Фараго (S. Faragó, 1985) у своєму лонгітюдному дослідженні акцентує на процесі становлення інтелектуалу. Вища освіта відіграє величезну роль у її розвитку. Окрім педагогічної освіти, дослідження охоплює технічну вищу освіту та вищу сільськогосподарську освіту. За допомогою методу опитування студентів у вищих навчальних закладах через чотири блоки запитань запитували про те, яке ставлення пов'язане з інтелектуальною та кар'єрною роллю через знання та самооцінку. Інші три питання мали на меті відобразити фактори, що впливають на навички навчання та читання, а також отримання соціологічних даних.

У педагогічній та методичній літературі професійним керівництвом вважається система, що включає такі основні напрями/підсистеми: професійне інформування, професійну консультацію, професійний відбір, професійну адаптацію. Гуманізація освітніх цілей нового покоління передбачає всебічний розвиток особистості учнів, вияв творчості, ініціативності та самостійності, особливо у виборі майбутньої професії. Система професійного консультування школярів – це організована, керована діяльність різних державних організацій, підприємств, установ та шкіл, а також сімей. Вона спрямована на покращення професійного та соціального самовизначення студентів на користь особистості та суспільства загалом (Ананко, 2014).

Ситуація з освітою на Закарпатті, міністерські нормативні акти, закони про освіту, державна підсумкова атестація та незалежне тестування впливають на кар'єрну орієнтацію, на уявлення про професію та можливості подальшого навчання учнів середніх шкіл. Досягнувши результату нижче мінімального бала на незалежному тестуванні з української мови та літератури, молода людина не може продовжувати навчання в жодному українському вищому навчальному закладі. Серед інших незалежних тестів наявні історія України, англійська мова, математика, біологія тощо. Система вступу централізована, вищі навчальні заклади не можуть вимагати додаткового вступного іспиту (у цьому відбулися певні зміни). Абітурієнти на спеціальність «Дошкільна освіта» повинні пройти незалежний тест із біології на тому ж рівні, що й ті, хто подаватиме документи на спеціальності «Біологія» та «Медицина». Так само для того, щоб студент був допущений до навчання за спеціальністю «Початкова освіта», крім тесту з української мови, він повинен набрати таку ж кількість балів із математики, як особа, яка претендує на спеціальність «Математика» чи бажає стати інженером. Українське незалежне тестування спочатку було розроблене для носіїв української мови, кандидатів на українську філологію. Так, наприклад, абітурієнти, які вступають на спеціальність «Угорська мова та література», не повинні складати вступний іспит з угорської мови. (Orosz, 2006; 2015).

Що стосується підготовки вчителів та підвищення їхньої кваліфікації на Закарпатті, то Клара Ковач і Жужанна Маркуш (Kovács-Márkus, 2015) окреслюють також характеристики системи освіти в Україні. «...Підготовка вчителів дає найбільшу інформацію про систему освіти. Якість освіти вчителів свідчить про якість усієї системи освіти» (цитуються Ковачем-Маркушом, 2015: 70–71). Після зміни режиму українська система вищої освіти зазнала багатьох змін, наслідки яких все ще відчуються в політиці, економіці та соціальному житті. Україна поставила собі за мету якнайшвидше інтегруватися в європейську систему вищої освіти та розвивати з нею відповідні відносини. Вища освіта включає такі заклади: професійно-технічне училище, технікум, фаховий коледж, інститут, університет, консерваторія, академія В Україні на національному рівні дипломи для вихователів дитячих садків та вчителів видаються вищими навчальними закладами першого та другого рівня акредитації, або інститутами другого рівня акредитації, кваліфікація викладачів-спеціалістів проводиться інститутами та університетами третього та четвертого рівня акредитації, що відображається в різниці їхньої зарплати. Учителі повинні брати участь у професійному підвищенні кваліфікації кожні п'ять років, результатом чого є те, що зарплата вчителя зростає, тобто він/вона переходить у наступну категорію професійного списку зарплат (Kovács-Márkus, 2015).

Висновки. *Зазначення методів дослідження.* За допомогою анкетного (кількісного) методу можна успішно оцінити як професійне уявлення, так і професійну соціалізацію студентів педагогічних

спеціальностей, порівняти їх на основі попередніх досліджень з іншими студентами закордонних угорських вищих навчальних закладів. За допомогою якісного методу, тобто на основі заздалегідь визначених питань (за допомогою інтерв'ю у фокус-групах), можна буде оцінити професійну соціалізацію студентів серед викладачів інституту з точки зору викладачів.

Крім того, оцінити намір продовжувати навчання серед випускників угорських шкіл (середніх шкіл, гімназій, ліцеїв) перед державною підсумковою атестацією, використовуючи метод опитування.

Аналіз, узагальнення та порівняння даних та результатів анкет та інтерв'ю, що підтвердить чи сфальсифікує гіпотези.

Планова вибірка. Об'єктом дослідження є групи студентів ВНЗ, які навчаються за спеціальностями початкової освіти, дошкільної освіти та викладача, учасники бакалаврської освіти з першого до четвертого курсу та студенти магістерської освіти (магістратури).

Питання запланованого дослідження, конкретна проблема, яку слід дослідити:

1. Чому обирають спеціальність вчителя, незважаючи на ситуацію погіршення державної освіти рідною мовою?
2. Як студент стає вихователем дитячого садка, вчителем початкових класів, викладачем?
3. Порівняння результатів з результатами досліджень щодо підготовки викладачів в Угорщині, в угорській вищій освіті за кордоном.

Очікувані результати:

1. На основі прочитаної літератури студенти ВНЗ за спеціальностями початкової та дошкільної освіти створюють дві групи: I. II. Студенти, які закінчують коледж, мають попередні професійні знання.
2. Ті, хто приходять із середніх шкіл та ліцеїв.

2. Студенти під час навчання у ВНЗ відчувають міцну згуртованість та відданість студентів, успішне подолання ними труднощів через викладачів і студентів, які сприяють належності до спільноти, формується їхня особистість. Так, у цьому середовищі може розвиватися професійна компетентність, відданість та здібності.

3. Подібності: із точки зору загальних процесів, професійної підготовки, студентських спільнот.

Відмінності: вибудована тенденція міжнародної освіти цієї країни, соціальна історія, тенденції змісту.

Список використаних джерел:

1. Ананко Т.В. Профориєнтація та її складові *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки.* 2014. Вип. 115. С. 8–10.
2. Bagdy E. A csoport specifikus hatótényezői: a csoportdinamikai történések. In: *Konfliktuspedagógiai szöveggyűjtemény.* Veszprémi Egyetemi Kiadó, 1994, Veszprém.
3. Bernáth K. Hogyan válasszunk egyetemet? *A Partimban élő fiatalok továbbtanulási motivációi.* Presa Universitara Clujeana. 2016, 254 old., ISBN 978-606-37-0081-1
4. Bocsi V. Hallgatói szocializáció - oktatói szemmel. *Különleges Bánásmód - Interdiszciplináris folyóirat.* Évf. 6 szám 2. 2020.
5. Borbély-Pecze T.B. –Suhajda Cs.J. Pályaorientáció és tanárképzés. In: *Opus et Educatio* 4(1):62-75 DOI:10.3311/ope.166. *Project: Magyar Pedagógiai Társaság/ Hungarian Pedagogical Association (Division for Career Education),* 2017.
6. Chrappán M. Tudós-tanár – képzés. In: *A tanárok tanárának lenni... : tanulmányok Szabó László Tamás 70. születésnapjára.* Szerk.: Pusztai G., Fenyő I., Engler Á., Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, Debrecen, 2012, 54-72. old. ISBN: 9789630846448
7. Engler Á. „Üzenet egykori iskolámba”: Tanárjelöltek a pedagógushivatásról. In: *A tanárok tanárának lenni... : tanulmányok Szabó László Tamás 70. születésnapjára.* Szerk.: Pusztai G., Fenyő I., Engler Á., Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, Debrecen, 2012. 73-85. old. ISBN: 9789630846448
8. Falus I. A fontosabb pedagógiai készségek tartalma és kialakítási módszerei. In: Pöcze G.: *Pedagógus szakmához tartozó képességek. Szöveggyűjtemény.* Egyetemi jegyzet OKKER, 1986. 66-75. old.
9. Fónai M. Tanárszakos hallgatók professzió-képe: A deprofesszioanalizálás esete? In: *A tanárok tanárának lenni... : tanulmányok Szabó László Tamás 70. születésnapjára.* Szerk.: Pusztai Gabriella, Fenyő Imre, Engler Ágnes, Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, Debrecen, 2012. 109-128. old. ISBN: 9789630846448
10. Forray R.K., S. Faragó M.: Beilleszkedés és szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógia időszerű kérdései. Budapest, 1986. Tankönyvkiadó, 252. oldal [könyvismertetés]. In: *Magyar pedagógia : a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának folyóirata,* (87) 2. pp. 184-187.
11. Gábrity Molnár I. A pályaorientáció útvesztői. In: Pusztai G.–Szigeti F. (szerk.). *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban.* Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen University Press, 2018. 91-108. old.
12. Hatvani A., Budaházy-Mester D., Héjja-Nagy K. Tanári személyiségfejlesztés és attitűdformálás. 2005
13. Ingersoll, R. – Merrill, E. The Status of Teaching as a Profession. In: J. Ballantine & J. Spade (eds.): *School and Society: A Sociological Approach to Education.* 4th Ed. CA: Pine Forge Press/Sage Publications, 2011. 200-213. old.
14. Kenderfi M. Tervezési modellek. Szent István Egyetem, 2011.
15. Kovács K. és Márkus Zs. Kisebbségi és többségi pedagógusok jövőtervei – felsőoktatás és pedagógus(tovább)képzés Ukrajnában a rendszerváltás után. In: Pusztai G. – Morvai L. (szerk.): *Pálya – modell. Igények és lehetőségek a pedagógus-továbbképzés változó rendszerében. Felsőoktatás & Társadalom* 4. Partium Könyvkiadó. Personal Problems Solution. Új Mandátum Könyvkiadó, 2015. ISBN 978-963-1234-00-8. 70-81. old.
16. Nagy K. Segítő hivatásokat választó hallgatók pályaorientációja a „Partiumban”. *Doktori (Ph.D) értekezés,* 2008.
17. Orosz I. A magyarországi támogatások hasznosulásának vizsgálata Kárpátalján a többségi és kisebbségi lakosság körében. In: *Felsőoktatási támogatások és hasznosulásuk Kárpátalján.* Ungvár–Beregszász: PoliPrint–KMF., 2006. 297–306. old.

18. Orosz I. Magyar nyelvű pedagógusképzés Kárpátalján. In: *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*. Szerk.: Pusztai G.- Ceglédi T. PARTIUM – P-P-S – Ű-M-K. Nagyvárad – Budapest, 2015. 52-64. old.
19. Pusztai G. Láthatatlan kéztől a baráti kezekig. *Hallgatói értelmező közösségek a felsőoktatásban*. ÚnMnK, Budapest, 2011. 26-61. old.
20. Pusztai G. „Befogad és kitaszít...”? A tanárszakos és más pedagógusjelölt hallgatók felsőoktatási integrációja. In: *A tanárok tanárának lenni... : tanulmányok Szabó László Tamás 70. születésnapjára*. Szerk.: Pusztai G., Fenyő I., Engler Á., Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, Debrecen, 2012. 86-108. old. ISBN: 9789630846448
21. Pusztai G.- Ceglédi T. (szerk.) *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*. PARTIUM – P-P-S – Ű-M-K. Nagyvárad – Budapest, 2015.
22. S. Faragó M. Beilleszkedés és szakmai szocializáció a felsőoktatásban. *A pedagógia időszerű kérdései*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1986. 252. oldal
23. S. Faragó M. Végzős hallgatók pályaidentitása és értelmiségi szerepvállalása. *Az értelmiségivé válás folyamatának megismerésére irányuló kérdőíves vizsgálat tükrében/I. Alapadatok*. Oktatókutató Intézet. Budapest, 1985
24. Szabó-Thalmeiner N. Tanítás felsőfokon, avagy felsőfokú óvodapedagógus- és tanítóképzés a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen. In: *Szülföldön magyarul. Iskolák és diákok a határon túl. Oktatókutatás a 21. században*. Szerk.: Pusztai G. – Márkus Zs., Debreceni Egyetemi Kiadó, 2017, Debrecen, 42-71. old. ISBN 978 963 318 635 0
25. Szivák J., Rónay Z., Saád J., Fazekas A. A pedagógusok szakmai fejlődését, tanulását meghatározó rendszerszabályozási környezet. *Educatio* 28 (4), 829-837. old. (2019) DOI: 10.1556/2063.28.2019.4.13)
26. Varga J. Kiből lesz ma tanár? A tanári pálya választásának empirikus elemzése. *Közgazdasági Szemle*, 2007. 54(7-8), 609–627. old.

References:

1. Ananko, T. V. (2014) Proforientatsiia ta iii skladovi [Professional guidance and its components]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu* – Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University, issue 115, 8–10. [in Ukrainian].
2. Bagdy, E. (1994). A csoport specifikus hatótényezői: a csoportdinamikai történések. In *Konfliktuspedagógiai szöveggyűjtemény*. Veszprémi Egyetemi Kiadó, Veszprém. [In Hungarian].
3. Bernáth, K. (2016). Hogyan válasszunk egyetemet? A Partiumban élő fiatalok továbbtanulási motivációi. *Presa Universitara Clujeana*. 254 old., ISBN 978-606-37-0081-1 [In Hungarian].
4. Bocsi, V. (2020). Hallgatói szocializáció - oktatói szemmel. *Különleges Bánásmód - Interdiszciplináris folyóirat*: Évf. 6 szám 2. [In Hungarian].
5. Borbély-Pecze, T.B. – Suhajda, Cs.J. (2017): Pályaorientáció és tanárképzés. In: *Opus et Educatio* 4(1):62-75 DOI:10.3311/ope.166. Project: Magyar Pedagógiai Társaság/ Hungarian Pedagogical Association (Division for Career Education) [In Hungarian].
6. Chrappán, M. (2012). Tudós-tanár – képzés. In: *A tanárok tanárának lenni... : tanulmányok Szabó László Tamás 70. születésnapjára*. Szerk.: Pusztai, G., Fenyő, I., Engler Á., Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, Debrecen, 54-72. old. ISBN: 9789630846448 [In Hungarian].
7. Engler, Á. (2012). „Üzenet egykori iskolámba”: Tanárjelöltek a pedagógushivatásról. In: *A tanárok tanárának lenni... : tanulmányok Szabó László Tamás 70. születésnapjára*. Szerk.: Pusztai Gabriella, Fenyő Imre, Engler Ágnes, Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, Debrecen, 73-85. old. ISBN: 9789630846448 [In Hungarian].
8. Falus, I. (1986). A fontosabb pedagógiai készségek tartalma és kialakítási módszerei. In: Pöcze G.: *Pedagógus szakmához tartozó képességek. Szöveggyűjtemény. Egyetemi jegyzet* OKKER, 66-75. old. [In Hungarian].
9. Fónai, M. (2012). Tanárszakos hallgatók professzió-képe: A deprofesszioanalizálás esete? In: *A tanárok tanárának lenni... : tanulmányok Szabó László Tamás 70. születésnapjára*. Szerk.: Pusztai Gabriella, Fenyő Imre, Engler Ágnes, Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, Debrecen, 109-128. old. ISBN: 9789630846448 [In Hungarian].
10. Forray R., K. (1987). S. Faragó, M.: Beilleszkedés és szakmai szocializáció a felsőoktatásban. *A pedagógia időszerű kérdései*. Budapest, Tankönyvkiadó, 252. oldal [könyvismertetés]. In: *Magyar pedagógia : a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának folyóirata*, (87) 2. pp. 184-187. [In Hungarian].
11. Gábrity Molnár, I. (2018). A pályaorientáció útvesztői. In: Pusztai, G.–Szigeti, F. (szerk.) (2018): *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen University Press, 91-108. old. [In Hungarian].
12. Hatvani, A., Budaházy-Mester, D., Héjja-Nagy, K. (2005). Tanári személyiségfejlesztés és attitűdformálás. [In Hungarian].
13. Ingersoll, R. – Merrill, E. (2011). The Status of Teaching as a Profession. In: J. Ballantine & J. Spade (eds.): *School and Society: A Sociological Approach to Education. 4th Ed.* CA: Pine Forge Press/Sage Publications. p. 200-213. [In English].
14. Kenderfi, M. (2011). Tervezési modellek. Szent István Egyetem [In Hungarian].
15. Kovács, K. és Márkus, Zs. (2015). Kisebbségi és többségi pedagógusok jövőtervei – felsőoktatás és pedagógus(tovább) képzés Ukrajnában a rendszerváltás után. In: Pusztai, G. – Morvai, L. (szerk.): *Pálya – modell. Igények és lehetőségek a pedagógus-továbbképzés változó rendszerében. Felsőoktatás & Társadalom 4.* Partium Könyvkiadó. Personal Problems Solution. Új Mandátum Könyvkiadó, ISBN 978-963-1234-00-8. 70-81. old. [In Hungarian].
16. Nagy, K. (2008). Segítő hivatásokat választó hallgatók pályaorientációja a „Partiumban”. *Doktori (Ph.D) értekezés*. [In Hungarian].
17. Orosz, I. (2006). A magyarországi támogatások hasznosulásának vizsgálata Kárpátalján a többségi és kisebbségi lakosság körében. In: *Felsőoktatási támogatások és hasznosulásuk Kárpátalján*. Ungvár–Beregszász: PoliPrint–KMF. 297–306. old. [In Hungarian].

18. Orosz, I. (2015). Magyar nyelvű pedagógusképzés Kárpátalján. [Hungarian-language teacher education in Transcarpatia] In: *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*. Szerk.: Pusztai, G.- Ceglédi, T. PARTIUM – P-P-S – Ú-M-K. Nagyvárad – Budapest, 52-64. old. [In Hungarian].
19. Pusztai, G. (2011). Láthatatlan kéztől a baráti kezéig. Hallgatói értelmező közösségek a felsőoktatásban. ÚnMnK, Budapest. 26-61. old. [In Hungarian].
20. Pusztai, G. (2012). „Befogad és kitzaszt...”? A tanárszakos és más pedagógusjelölt hallgatók felsőoktatási integrációja. In: *A tanárok tanárának lenni... : tanulmányok Szabó László Tamás 70. születésnapjára*. Szerk.: Pusztai, G., Fenyő, I., Engler, Á., Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, Debrecen, 86-108.old. ISBN: 9789630846448 [In Hungarian].
21. Pusztai, G.- Ceglédi, T. (szerk.) (2015). Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. *A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*. PARTIUM – P-P-S – Ú-M-K. Nagyvárad – Budapest [In Hungarian].
22. S. Faragó, M. (1986). Beilleszkedés és szakmai szocializáció a felsőoktatásban. *A pedagógia időszerű kérdései*. Budapest, Tankönyvkiadó, 252. oldal [In Hungarian].
23. S. Faragó, M. (1985). Végzős hallgatók pályaidentitása és értelmiségi szerepvállalása. /Az értelmiségivé válás folyamatának megismerésére irányuló kérdőíves vizsgálat tükrében/I. Alapadatok. Oktatókutatató Intézet. Budapest [In Hungarian].
24. Szabó-Thalmeiner, N. (2017). Tanítás felsőfokon, avagy felsőfokú óvodapedagógus- és tanítóképzés a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen. In: *Szülföldön magyarul. Iskolák és diákok a határon túl. Oktatókutatás a 21. században*. Szerk.: Pusztai Gabriella – Márkus Zsuzsanna, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 42-71.old. ISBN 978 963 318 635 0 [In Hungarian].
25. Szivák, J., Rónay, Z., Saád, J., Fazekas, Á. (2019). A pedagógusok szakmai fejlődését, tanulását meghatározó rendszerszabályozási környezet. *Educatio* 28 (4), 829-837. old. (2019) DOI: 10.1556/2063.28.2019.4.13 [In Hungarian].
26. Varga, J. (2007). Kiből lesz ma tanár? A tanári pálya választásának empirikus elemzése. *Közgazdasági Szemle*. 54(7-8), 609–627. old. [In Hungarian].